

ERDÉLYI MUZEUM

AZ ERD. MUZEUM EGYLET IGAGZ. VÁLASZTMÁNYA MEGBIZÁSÁBÓL

SZERKESZTI

FINÁLY HENRIK,

M. K. EGYET. TANÁR, A MUZ. EGYL. TITKÁRA, A M. TUD. AKAD. I. T.

Megjelen havonként.

Május I.

Ára évenként 1 frt 15 kr.

Tartalom: A biharmegyei régészeti egylet tárlata. — A muzeum-egylet 1878 Márczius 21-én tartott közgyűlésén előterjesztett jelentések; 3) Pénztárnoki jelentés. — 4) Régiség és éremtári jelentés. — 5) Könyvtári jelentés. — 6) Ásvány-földtani gyűjteményekről jelentés. — 7) Növényani jelentés. — Az erdélyi muzeum számára f. év márcziushavában beérkezett adományok.

A biharmegyei régészeti egylet tárlata

Nagy-Váradon 1878 Aprilis 22 s következő napjain.

Azok a valóban nagyszerű sikerek, a melyeket a régészeti kutatás mintegy két évtized óta fel bírt mutatni a magyar földön, és a melyek körül oly kiváló érdeme van Rómer Flórián kitarató és buzgó működésének, el nem mulasztották megtenni üdvös hatásukat. Legszebben nyilatkozik e hatás abban a körülményben, hogy országszerte keletkeztek régiség-kutató és régészeti egyletek, alakultak vidéki régészeti muzeumok, és előállottak a régészeti tudomány mivelői, a kik körülményeikhez képest nagyobb vagy kisebb sikerrel, de mindenütt a legnagyobb elismerésre méltó buzgósággal utána adták magokat a régészet egyik vagy másik ága mivelésének, és főleg a részint esetleg fölfedezett részint nyomozva megtalált régészeti lelhelyek kizsákmányolásának és a lelt régészeti tárgyak összegyűjtésének, fenntartásának és ismertetésének.

Noha Biharmegyében már létezett régebben is egy menhelye a régiségeknek a debreczeni főtanoda könyvtára mellett, mégis nem egy helyes indok szólott a mellett, hogy a megye székhelyén, Nagyváradon, létesüljön egy önálló muzeum. Mint egyebütt, itt is mgánegylet vette a kezébe az ügyet, s ha szerény arányokban is, de az igaz jó akarat elmaradhatatlan sikerével fogott a munkához. Ma a biharmegyei muzeum már létezik, s ha nincsenek nagyszerű, vannak érdekes gyűjteményei; szaporodik napról napra, és erkölcsileg is foglal tért. Eleget

mondunk, ha megmondjuk, hogy e muzeumnak már van szükségére hajlékra, és hogy e szükség fedezésére kezdik gyűjteni a filléreket a most rendezett tárlat jövedelmével.

Magát a tárlatot a szó teljes értelmében sikerültnek mondhatjuk. Nem csak maga a biharmegyei régészeti egyesület állította ki régiségtára legérdekesebb tárgyait, hanem a Budapesten székelő nemzeti muzeum, a még alakulóban levő iparmuzeum, a szabolcsmegyei muzeum, a békésmegyei mivelődés-történelmi egyesület, a debreczeni főiskola, a gödöllői muzeum, a délmagyarországi történelmi és régészeti egyesület, az erdélyi muzeum és számos egyesek járultak kiállítványaikkal a tárlat emeléséhez, névszerint b. Gerliczy Felix, Des Echerolles Kruspér Sándor, özv. Vertán Andrásné, Bubics Zsigmond kanonok; továbbá a nagyváradi latin és görög szertartású káptalanok.

A tárlat maga a megyeháza két termében 36 üveges szekrényt és egynehány asztalt és állványt foglalt el, és e terjedelem maga tanuskodik gazdag volta mellett. Régészeti szempontból első helyen kell említenünk az őskori vagy, ha úgy tetszik, történelem előtti tárgyakat, a melyeknek napról napra mind újabb és érdekesebb lelhelyeit fedezik fel Magyarországon. Itt azonban nagyobbára a budapesti anthropologiai kongressus alkalmával már kiállítva volt tárgyakkal találkozunk, kivált bronz tárgyakkal, a melyek oly sokaságban, oly változatos alakokban és oly kitűnő egyes darabokban voltak bemutatva, hogy senki se következtethetné e tárlatból, mily aránylag új keletű nálunk az oly tárgyakra fordított figyelem. Kiváló elismeréssel kell itt megemlékeznünk a magyar nemzeti muzeum főszöntője Molnár Victortól kiállított főszmáolatokról. Oly híven láttuk itt utánaözva a legérdekesebb őskori tárgyakat, hogy eltekintve a súlytól, tökélyesen helyettesítik magokat az eredeti példányokat, és miután illő áron megszerezhetők, kényelmes módot nyújtanak nem csak tanczélokra rendelt gyűjtemények könnyű beszerzésére, hanem nagy muzeumok hézagos sorozatainak kiegészítésére is.

Római régiség aránylag nagyon kevés volt kiállítva, a mi természetes következménye annak, hogy a magyar alföldön nem igen voltak római telepek.

Annál gazdagabb volt a közép- és újkori tárgyak tárlata. Belértékre nézve első helyen kell említnünk b. Gerliczy Felix gyönyörű kiállítását, a melyhez mint méltó vetélytárs Des Echerolles Kruspér úré csatlakozott. Ékszerek, szövetek, fegyverek, bútorok, dísz tárgyak, csipkék stb., a melyek részletes ismertetésébe itt hely szűke miatt nem bocsátkozhatunk. Csak fulólag említnünk egynehány igen díszes ékszert (özv, mentekötő) a leg-

szebb erdélyi ötvösmunkák osztályából, egynehány nagyon régi és érdekes (12-ik százbeli?) arany boglárt, és egy nagyon érdekes sorozatot keramikai tárgyakból.

A két káptalan kiállított tárgyai természetesen misemondó ruhák és egyházi u. n. parament-ek, igen díszesek, nagy értékűek, de nem igen régiek.

Kiváló figyelmet érdemel Bubic's kanonok gyűjteménye. Első pillanatra meglátszik rajta, hogy itt nem különböző családok örökségeiből esetlegesen egybegyűlt, sem divatból gyűjtő ritkaságok kedvelője, hanem határozott tudományos czélt öntudatosan követő, szakértelemmel válogató és czéljaira okosan áldozni tudó felvilágosodott kutató gyűjteménye előtt állunk. Főiránya gyűjtésének a hazai történelemre és műtörténelmére vonatkozó emlékek összeszedése, és ebbeli törekvésének szerencsés sikeréről tanuskodik a kiállítvány. Ugy látszik, régen gyűjt, és sok szerencsével. Kéziratok, ékszerek, műtárgyak, érmek, régi nyomtatványok, réz és fametszetű műlapok, líres férfiak egykoru arczképei, városok és várak fekrájzai és látképei tetemes számmal kötötték le a néző figyelmét, és bő anyagot nyújthatnak az irántok érdeklődőnek hosszszas tanulmányra.

A nemzeti muzeum kincsei eléggé ismeretesek. Kevésbbé tud a vidék az iparmuzeumról, és azért igen helyes volt e vidéki tárlaton főleg ennek gyűjteményeiből állítani össze a kiállítványt. Főlötte érdekesek voltak a kiállított régi szövetminták, a melyek közt a 13-ik százig viszszaemelő és évszámukat magukon hordozó mutatványdarabok is voltak.

A tárlatról kiosztott tárgymutató elég részletesen mutatja ki a kiállított tárgyak mivoltát és lelhelyeit, és nem kétkedünk, hogy gondoskodva lesz a kiválóbb kiállítványok — a menyinyiben még kiadatlanok — bővebb ismertetéséről.

Mondanunk se kell, hogy e tárlat rendezésének indítványozója és lelke a fáradhatatlan tudományos agitator Rómer Florián volt, hogy a biharmegyei régészeti egyeslet ifju derék titkára ifj. Gyalokai Lajos buzgón segítkezett mellette. Hogy Nagyvárad közönsége, kivált az első napokban, nem mutatott valami kiváló érdekeltséget, érthetővé teszi a dolog újdonsága. Az ily dolgok iránt érdeklődni nem az emberrel vele született hajlam. De kétséget nem szenved, hogy ily tárlatok jobban toborzanak, mint bármi egyéb és azért örvendünk létesülésén, és kívánunk sikert és előmenetelt a rendező egyesletnek.

A muzeum-egylet 1878 Márczius 21-kén tartott közgyűlésén előterjesztett jelentések:

3. Pénztárnoki jelentés.

Tisztelt Közgyűlés!

Az erdélyi muzeum-egylet pénztárát illetőleg, az 1877-ik évi Januarius 1-től Deczember 31-ig lefolyt évről van szerencsém jelentésemet a következőkben megtenni:

Az egylet pénztári vagyona, valamint eddig, úgy a múlt évben is három fő osztályban kezeltetett, u. m. „Főpénztár, Természethistoriai díjalap és Arany-alap“ cím alatt. Ezek közül:

I-ső **A főpénztár**, melynek vagyona a különböző „értéknekem“ szerint soroltatik elő, u. m.

A.) Közhitelpapír-bevétel:

Áthozva 1876-ról 1877-re:

a) Egységes államkötvényben	300 frt.
b) Magyar földhitel papírban	500 frt.
c) Erdélyi földt. ment. kötvényekb.	140,826 frt.

Ezekhez gyűlt 1877-ben:

Vásárlás útján: m. földh. papír	1,200 frt.
Bevételek összege:	142.826 frt —

Mintogy pedig, az 1877-ik év folyama alatt két darab 100 forintos erdélyi földtehermentesítési kötvény kisorsoltatott, a beváltási rendszer szerint

Kiadatott: erdélyi földt. mentési kötvényben 210 frt. —

Következőleg:

E rovat állománya 1877 végén 142,616 frt. —

B.) Kiadott kölcsön és elhelyezmény.

Bevétel: Áthozva 1876-ról.

Kötvényekben és betéti könyvekben 55,606 frt.

Ehez gyűlt 1877-ben

Takarékpénztári könyvben = 8. betét 4,866 frt.

Betételek összege: 60,472 frt. —

Kiadás — mint leírás:

Pénzüntézetű könyvből = 10. tétel szerint leírva 4,350 frt. —

E szerint: Állomány 1877. végén 56,122 frt. —

Megjegyzendő: A „bevételi rovat“ szerint 8. betételnél látható 4,866 frt csak ideiglenesen volt elhelyezve kamatozás végett, s a költségi szükségletre visszavétetvén 4,350 frt; akkor maradt: tőke szaporításra = 1878-ra 516 frt.

Az ilyen ideiglenes elhelyezmények — mind a bevételben mint elhelyezmények, mind a kiadásban mint kiadások; s ismét, a részenkénti visszavételkor mint bevételek, fordulnak elő; azonban azok, sem nem új bevételek, sem nem új kiadások; hanem ugyanazon összegnek forgatása.

C.) Béfizetetlen alapítványról szóló kötvényben.

Bevétel: Áthozva 1876-ról.

Magán-kötvényekben 20,239 ft 51 kr.

Ehez gyűlt 1877-ben

Új alapítv. (Tompa Károlytól) 100 ft. —

Bevételek összege lett: . . . 20,339 frt 51 kr.

Kiadás pedig 1877-ben

Egy, befizetett alapítványért (Antos Ferencnek) 100 frt. —

Allomány 1877 végén . . . 20,239 frt 51 kr.

D.) Készpénz rovat.

Bevétel: Áthozott pénztármaradék 1876-ról 49 frt 99 kr.

10. tétel alatt visszavett: id. elhelyezmény 4,350 frt —

Viszszafizetett előleg (Varga és Böhm) 130 frt —

Elhelyezmények után jött kamatok . . . 3,073 frt 64 kr.

Magánkötvénybeli alapítvány befizetve . . . 100 frt —

Kisorsolt úrbéri papir után készpénz . . . 209 frt 50 kr.

Alapítványi tőkék kamataiból 673 frt 20 kr.

Közhitelpapírok szelvényeiből 6,622 frt 36 kr.

Részvénydíjakból bérjött 150 frt —

Államjárulék egy évre 5,000 frt —

Eladott feles könyvek árából 234 frt 04 kr.

Bevételek összege *) . . . 20,592 frt 73 kr. o.é.

*) *Jegyzés:* Ha az elől jelölt 20,592 frt 73 krból kivonjuk az 1876-ról áthozott pénztármaradványt, a forgás alatt levő ideiglenes elhelyezménybeli visszavételt, a kisorsolt 2 db. 100 frtos úrbéri papirért kapott összeget, egy befizetett alapítványi tőkét, a visszkapott előleget és az eladott „duplum könyvek“ árát s így, összesen: 5073 frt 53 krt a költségek fedezésére befolyt új összeg: 15,519 frt 20 kr.

Kiadás: 1877. folyama alatt.

Ideiglenes elhelyezményre 8 tétel alatt. . . 4,866 frt —

Rendszeres fizetésekre kiadva 7.697 frt 50 kr.

Viszszavárando előlegre (Vargának) . . . 100 frt —

Vásárolt = 1,200 frt.; magyar záloglevélre 1,103 frt 52 kr.

82 darab, választmányi útalványra 5,128 frt 82 kr.

Kiadványi általányra 1,500 frt —

Külön számlára, elhelyezve 4 frt 88 kr.

Posta-költségre 3 frt 64 kr.

Kiadások összege: . . . 20,404 frt 36 kr.

Következőleg

Pénztármaradvány 1877-nek decz. 31-én 188 frt 37 kr.

E.) Alaptőke állása 1877 végén.

A) Közhitelepírban . . .	142,616 frt —
B) Jelzálogra kölcsön adva . . .	50,606 frt —
„ Pénzintézetnél elhelyezve . . .	5,516 frt —
C) Béfizetetlen alapítvány . . .	20,239 frt 51 kr.
Összesítve: . . .	218,977 frt 51 kr.

Tájékoztatóul megjegyzem:

Minthogy 1876 végén volt az alaptőke . . .	217,471 frt 51 kr.
Tehát 1877-ben a gyarapodás . . .	1,506 frt —

Ezen gyarapodás előállott a következőkből:

a) Egy magán kötvénybeli új alapítvány . . .	100 frt	}
b) Eladott „duplum könyvek“ ára . . .	234 frt 04 kr.	
c) El nem költött kamatokból . . .	1,171 frt 96 kr.)	

F.) Ideiglenes elhelyezmények.

1. „Haynald alapítvány“ kamatja: (a tőke Gy-Fehérvárt van)	
Áthozat 1876-ról (Tak. pénztárban) . . .	158 frt 40 kr.
1877-ben jött 2 évi szelvényből . . .	193 frt 20 kr.
A Tak. pénztári ősrszeg kamatjából . . .	18 frt 12 kr.
Állomány 1877 végén . . .	369 frt 72 kr.

2. „Berde“ alap kamatja:	
Áthozat 1876-ról (Kisegítőkönyvben) . . .	116 frt 76 kr.
Ehezjött 1877-ben szelvénykamattól . . .	4 frt 88 kr.
És a kisegítőbeli ősrszeg kamatja . . .	6 frt 90 kr.
Állomány 1877 végén . . .	128 frt 54 kr.

3. Geréb Elek-féle részvénytartozás változatlanul . . .	95 frt —
Az F. 1. 2. 3. tétel alatti ősrszegek együtt . . .	593 frt 26 kr.

II-ik osztály: „Természethistoriai díjalap“.

Tőkéje = magyar földhitelező záloglevélben . . .	1,000 frt
Kamatjai: 1876 végéig tőkésítve Kisegítőben . . .	662 frt 84 kr.
Szelvény kamat — és a tőkésített ősrszeg kamatja	
1877-ről . . .	96 frt 12 kr.
Ezen alap állománya 1877 végén . . .	1,758 frt 96 kr.

III-ik osztály: „Arany-alap.“

Bevétel: Áthozva 1876-ról

a) Öt darab kötvény mellett elhelyezve . . .	920		
b) Természetben = készletben . . .	40		
c) Bankópénz, takarékpénztárban . . .	„		frt 667 —

1877-ben az előbbiekhöz:

A tőkék folyó kamatjaiból: együtt	89	++
A tak.-pénztárbeli bankópénz kamatjából „ „	57	frt 17 kr.
Lett a bevételek összege =	1,049	++ és 724
		frt 17 kr.

Mint hogy ezen alapból, 1877-ben semmi ki nem adatott, maradt az „Arany ala p“ állománya 1877 végén a fenti, még pedig:

1. Öt darab kötvény mellett jelzálogra helyezve	920	++
2. Természetben, készletben a pénztárban	129	++
3. A 2,201. számú tak.-pénztári könyvben . . .	724	frt 17 kr.

Ezek után, tisztelt Közgyűlés! örömmel jelentem azt is: hogy — az 1877-ik évben, az alapítók sorába lépett ügyvéd Tompa Károly 100 frnyi alapítványról szóló magán kötvénnyel, és — ugyan, az 1877-dik évben egyleti részvényesekké lettek: dr. Genersich Antal, Máday János, dr. Kolozsvári Sándor, dr. Jenei Viktor, dr. Fries Albert és dr. Éltés Károly urak, kiknek neveit, midőn tisztelettel felemlítém, — egyszersmind kifejezést adok azon reményemnek: hogy ezen 1878-ik évben, még több tisztelt egyének fognak belépni az egylet tagjai közé, — s így, mind szellemileg, mind anyagilag hozzá járulandnak ezen közhasznú intézet megerősödéséhez és felvirágzásához. — Ezen hitben és reményben zárom bé pénztárnoki jelentésemet. Kötelességemből kifolyónak tartom egyszersmind azt is: hogy, bár kedvetlenül, felemlítsem, mi szerint: magán kötvényeken alapuló alapítványi tőkék hátralék kamataiból a 10 és 5 éves szakokra eső részvénydíjakból s két előleg-részletből az egyletnek összes bevételei: 24,334 frt 91 kr.

Bányai Vitális, m. k.
ez időben egyleti pénztárnok.

4. Régiség és éremtári jelentés.

Tisztelt Közgyűlés!

A mióta 1863-ban a muzeum régiség- és éremtára kezelését átvettem, oly szerencsés lehettem, hogy nem csak magam jelentettem minden közgyűlésen, hogy gyűjteményünk tőkelyesen rendben van, hanem a részint a választmányból, részint a közgyűléstől a gyűjtemény átvizsgálására és számba vételére kiküldött bizottságok is mindig azt a reám nézve hízegő jelentést tették, hogy a gyűjteményt a legpéldásabb rendben találták.

Ma, t. közgyűlés, azon kell, hogy kezdjem, hogy gyűjteményünk a legnagyobb rendetlenségben van. Nem abban a hanyagság vagy

mulasszás szülte rendetlenségben, a melyet csak figyelmes észlelő alapos utánjárás után fedez fel, hanem abban a megdöbbentő, első pillanatra szembeötölő rendetlenségben, a melynek legtalálhatóbb képét nyújtja a háztartás, mikor a gazdaszszony alapos takarításhoz fogva, a mint szokás mondani, felfogatja a házat.

Gyűjteményünknek az ily alapos felfogatására különböző körülmények kényszerítettek:

Első a minden esetre nagyon örvendetes folytonos szaporodása. Hogy csak röviden jelezzem. A lefolyt 1877. évben őstörténelmi emlékeink száma egy néhány feltűnően szép és érdekes tárgygyal szaporodott, részint adomány, részint vásárlás útján. Az adományok közt megemlítendő: Rác Gyula úr adománya, mintegy 30 dr. csiszolt kőszerszám a kudui gazdag lelhelyről, dr. Lenhossék József m. kir. egyetemi tanár úrtól egy ásatag mesterséges mikrocephal emberkoponya főszmáolatát, özv. Gálfalvi Imrénétől egy felette érdekes arany ékszertöredék, Klir János hozott Borsodmegyéből 4 db. bronzot, a melyek közt egy csonka sarkantyú kiválik, Dániel Gábor úr küldött Erdővidékről 2 db. bronzot, de koronája őskori szerzeményeinknek egy Gauráról vásárolt bronz csákány.

Római régiséget Torma Károly a csicsókereszturi ásatásaiból anynyit hozott, hogy e tárgyak magukra alakíthatnak egy kis régiségtárt.

Udvarhelymegye állandó bizottmánya letéteményképpen a székely nemzet pecsétjét küldte bé.

E szaporodások szükségessé tették, hogy szűk helyiségünk lehető kihasználása mellett hat darab új szekrényt kelle beszereznünk, és a tárgyak kellő berendezéseért és felosztásáért, a megvolt szekrényekből csaknem mindent ki kellett szedni.

A második oka a felbontásnak volt az, hogy az igazgató választmány megengedvén szekrényeink használatát a nőegyleti tárlaton, az oda szükségelt szekrényeket, szám szerint nyolczat, ki kellett üríteni. Különbben a kiürített nyolcz szekrényen kívül a még használatba nem volt új szekrényekből is kettőt tettünk oda, úgy hogy összesen tíz szekrényünk volt ott felhasználva.

Ha ehhez még megjegyzem, hogy a tárlat decemberben volt, azóta gyűjteményünk fűtetlen helyiségébeu lehetetlen volt dolgozni, és a bérendezés munkáját a legapróbb részletig magamnak saját kezemmel kell végezmem, azt hiszem eléggé ki van mentve a gyűjtemény jelenlegi rendezetlen állapota.

Ez a rendetlenség azonban csak anynyi baj, hogy mihelvt az enyhébb idő beálltával lehetséges lesz a gyűjteményben dolgozni, egy hét vagy legfőlebb tíz nap alatt minden ismét a legjobb rendben lesz.

Sokkal csekélyebb szaporodást, mint a régiségtár, nyert 1877-ben az éremtár. Összesen kaptunk 1 arany, 31 ezüst, 7 réz és 6 más anyagból készült pénzt és fémert

Lehetetlen itt újból hálásan meg nem emlékeznünk a Szt. István társulat elnökségének hazafiui figyelméről, a melylyel érdemdús elnöke gr. Károlyi Istvánra veretett fémeréből egy ezüst példányt adományozott muzeumunknak.

A nyáron át az éremtár is nyitva állott a közlátogatásnak, de aránylag kevesen látogatták. Idegenek és kivált egy néhány külföldi, a kikhez szerencsénk volt, igen elismerőleg nyilatkoztak gyűjteményünk tudományos becséről.

Ez volt t. közgyűlés! a mit régiség- és éremtárunkról jelen-
tenem kötelességemnek tartottam.

FINÁLY.

5. Könyvtári jelentés.

Tisztelt Közgyűlés!

Intézetünk könyvtára, melynek létszáma 1876 végén 35,513 darabot tett, a lefolyt 1877. év alatt vétel útján 452, intézetek, társulatok és egyesek adományából 2268 és így összesen 2720 kötettel szaporodott. Minthogy azonban ezen gyarapodásból a címztározás és berendezés alkalmával, mint duplum vagy használhatatlan csonkaság, 353 darab került a felesleges példányok közzé, a valódi gyarapodás 2367 kötetet tett, mely számot az 1876. évi létszámhoz adván, könyvtárunk létszáma a mult 1877. év végén 37,880 kötetre emelkedett.

Az adományok legnagyobb részét 1855 kötettel, az egykori női olvasó társaság könyvtára teszi, melyet miután a társaság működni megszűnt, a társaságot alapított úrnők az erd. muzeum közkönyvtárának ajándékoztak. Ezen még nagyobb részint 1848 előtt gyűjtött könyvtár túlnyomólag a francia. kisebb részben a német és magyar szépirodalom válogatott termékeiből áll, de vannak benne maradandó becsű tudományos művek is, s különösen a magyar munkák közt több oly darabot nyertünk, melyeket most már megszerezni nem egy könnyen lehetne, s melyek gyűjteményünkben valódi hézagot pótolnak. Az egyesek adományai közül ki kell emelnem Hermann Dániel „Moeschovitica“ című Danzigban 1582. nyomtatott munkáját, mely Báthori István lengyel királynak több erdélyi katonai tehetség közreműködésével folytatott diadalmas hadjáratát tárgyalja. Ez igen ritka s egykorú forrás értékű munkát, mely tudtomra hazánk egy közkönyvtárában sincs meg, Deák Farkas egy pesti ó-könyvkereskedésből megszerezvén, sziveskedett az erd. muzeumnak ajándékozni, hol az Transylvanicumaink gyűjteményének egyik legbecsesebb darabjává lett.

Kézirattárunk a mult évben vétel útján egy arab codexsel, egyesek adományából pedig 1 kötet kézirattal, 2 darab XV. századi, 3 darab XVII. századi eredeti oklevéllel, és az újabb korból 4 eredeti levéllel gyarapodott. Oklevél-gyűjteményünk egy igen érdekes darabbal

szaporodott b. Kemény Gáborné adományából, ki a Báthori István lengyel királylány választásáról Varsóban 1575-ben kelet s eredetiben a vörösvári gróf Erdődy-levéltárban őrzött oklevélnek díszes keretbe foglalt fényképmásolatával kedveskedett intézetünknek. Kézirattárunk igen becses gyarapodást nyert továbbá intézetünk egyik buzgó alapító tagja, néha legid. gr. Teleki Domokos összes hátrahagyott kéziratában, melyeket a boldogult gr. özvegye, széki gr. Teleki Clementina úrnő, intézetünk gyűjteményében kívánt letéteményképpen elhelyeztetni, azok külön őrzésére egy Gernyeszegen készítettett czélirányos és díszes szekrényt is ajándékozván. Ezen egy részben nyomtatásban is megjelent, de nagyobb részben kiadatlan kéziratok egy nemeskeblű hazafi hosszúságos politikai pályájának törekvéseit és gazdag tapasztalatait tárják föl az utókor előtt, s több tekintetben érdekes világot vetnek úgy az 1848. előtti reformpárt, mint az 1849-re következtetett szomorú korszak nehéz küzdelmeire, s a nemzetnek az alkotmányosság visszavívása után elfoglalt politikai magatartására nézve. E hagyomány, melynek rendezését a közlelbbi szűnido alatt fogom végrehajtani, legilletékesebb helyen, muzeumunkban, fogja Erdély egyik legkitünőbb államférfiának emlékét megörökíteni.

Könyvtárunk évi általányából, mely újabb szerzeményekre 2000 s könyvköttetésre 1000, és így összesen 3000 forintban volt megállapítva, kiválóan a régi és új magyar irodalom jelesebb termékeit, a Magyarországra s Erdélyre vonatkozó munkákat igyekeztem a mennyire lehetett, antiquariusi úton is beszerezni, és így könyvtárunk hézagait lehetőleg pótolni. E mellett a beszerzési általánynak mintegy harmadrészét az intézetünk természettani, régiség- és éremtani gyűjteményeihez szükséges kézi könyvtárak kiegészítésére szolgáló drágább szakmunkák beszerzésére fordítottam. Régi magyar nyomtatványaink már is igen tekintélyes gyűjteményét is szerencsések voltunk a m. nemz. muzeum duplumaiból válogatott 32 darabbal szaporítani. A könyvköttetési általány a becsesebb s leginkább használt könyvek tartós és csinos beköttetésre lett felhasználva; le mivel a könyvtárunk alapítása óta adományozott vagy szerzett könyvek nagyobb része kötetlenül jutott birtokunkba, e czélra még éveken át tetemes összeg lesz fordítandó, hogy könyvtárunk a czélserű conserválhatóság s külső dísz tekintetében is minden igénynek megfelelhessen.

Négy év alatt majdnem 6000 kötetre gyűlt duplumgyűjteményünk czímtára a múlt évben nyomtatásban megjelent, s mérsékelt becsárú duplumainkból a m. nemz. muzeum, a m. tud. akadémia, több főiskolai könyvtár s számos szaktudós és könyvgyűjtő részére szolgáltatunk érdekes darabokat, s így felesleg könyveinket mind intézetünk, mind a tudományos közönség részére a legczélirányosabban értékesítettük.

Könyvtárunk alapczímtára teljesen készen van, a könyvek számmal jelölve rögtön feltalálhatók, de hátra van még a szakczímtárak

elkészítése, melynek hiánya a könyvtár használatának folytonos emelkedésével mind érezhetőbben mutatkozik. E sok időt, gondos figyelmet és alapos szakavatottságot igénylő munkát azonban egyetlen segédemmel, ki az olvasó közönség kiszolgálásával úgy szolván teljesen el van foglalva, csak hosszabb idő alatt lehetnék képes végrehajtani. Azért bizalommal reményelem, hogy ha intézetünk pénzereje a könyvtártisztai személyzet szaporítását nem engedi is meg, intézetünk igazgató választmányja, mely a szakcímzárak elkészítését és kinyomtatását egyik legfontosabb teendőnek ismeri, módot fog arra találni, hogy alkalmas munkaerő habár ideiglenes felhasználásával a kitűzött cél minél előbb elérhető legyen.

Intézetünk és az egyetemi könyvtár közös olvasó szobája ünnepeket és vasárnapokat kivéve naponként délelőtt három, délután két órán át, a szünidőben pedig naponként egy órán át nyitva állt; a látogatók száma, kiknek legnagyobb részét az egyetemi hallgatók képezik, folyvást szaporodik s naponként 40—50 között változik. Azon kedvezményt, hogy az egyetemi hallgatók lezckekönyveik letétele mellett könyvtárunkból meghatározott időre könyveket haza is vihetnek, a múlt évben 194-en használták, mi által az ifjuság tudományos önképzési törekvése tetemesen elősegítettett.

A gyakorlati élet mindinkább bizonyítja, hogy intézetünk folytonosan szaporodó gyűjteményei, s ezek közt Erdély legnagyobb nevű férfainak birtokunkban összpontosított könyvtárai, mint az egyetemi tanítás és tanulás legsikeresebb eszközei, hazai tudományos miveltségünk fejlesztésére a legjótékonyabb hatást gyakorolják. S a ki viszonyainkat ismeri, nem vonhatja kétségbe, hogy hazafiai áldozatkészség által létrehozott s 18 éven át folytonos gonddal gyarapított könyvtárunk oly tudományos tőkét képvisel, mely, ha a múltban meg nem lett volna alkotva, most roppant anyagi áldozat mellett is, nem egy könnyen s nem egy hamar lenne megszerezhető.

Szabó Károly.

6. Ásvány-földtani gyűjteményekről i jelentés.

Tisztelt Közgyűlés!

A felügyeletem alatt álló gyűjteményekről a jelen alkalommal örömmel tehetek jelentést, mivel a gyűjtemények egyik fele, értem az ásványokét, csaknem három évi szakadatlan rendezési és leltározási munkálatok után végre a mai tudományos igényeknek megfelelően van rendezve és felállítva. Engedje meg a t. Közgyűlés, hogy mielőtt ezen újonnan rendezett, felállított és leltározott ásványgyűjteményről szólok, előrebocsássam annak egészen rövid keletkezési és fejlődési történetét.

Midőn 1859-ben az erdélyi muzeum-egylet megalapítva lőn, a hazai közművelődés minden igaz barátja nemes áldozatkészséggel hozzájárult az egylet céljainak eléréséhez s így természetes volt, hogy ezen szép ásványokkal megáldott kies országból gazdag ásvány-, kőzet- és kővület-adományok folytak be az egylet gyűjteményeinek megalakítására. Az egylet aláírási jegyzőkönyvéből kitűnik, hogy nem kevesebb mint 150 egyéntől és testülettől jöttek be többé-kevésbbé gazdag és értékes ásványok, kőzetek és kővületek és hogy azoknak példányszáma közel 10,000-re ment. Igen természetes, hogy ezen anyag közt sok volt a tudományra nézve értéktelen, de igen sok nagyon érdekes és nagybecsű tárgy is

A mi különösen az ásványokat illeti, ezek ajándékozott példányainak száma 5000-nél többre mehetett s az ajándékozók közül különösen kiemelendők tartom a következőket:

Gr. Gyulai Lajos	2000 példánnyal.
B. Jósika Lajosné	722 "
Kolozsvári Casinó	400 "
Baternay	338 "
Torma Károly	200 "
Nemes János	200 "
Pfenningsdorf Antalné	181 "
Posch József	171 "
Kremnitzay Fülöp	140 "
Pülei Ágnes	129 "
Oseh Lajos	85 "
Reznek István	60 "

A különböző bányatársulatok és hivatalok is szép számú és becses benyújtásokkal járultak hozzá a gyűjtemény megalapításához, így:

- A csik-szt.-domokos- baláni rézbányatársulat.
- Az abrudbánya, verespatak felső verkesi bányatársulat.
- A cs. k. bányák főigazgatósága Kolozsvártt.
- A verespataki lucszszdi Szt. József bányatársulat.
- A sebeshelyi cs. kir. vashánya igazgatósága.
- A nagyági, Offenbányai és Abrudbányai bányahivatalok.

Később ezen 5000 példányra menő ajándék-gyűjtemény vétel által is gyarapítottatt, a menyinyiben Pávay V. Elek közel 500 darabból álló ásvány-gyűjteménye beszereztetett, melyben aránylag igen sok faj és külföldi példány is volt képviselve.

Igy került össze az az ásványgyűjtemény, melyet 1872 őszén átvettem s mely az akkor felvett alaplétár szerint közel 3000 darabot s ezek közt 186 jól-rosszúl meghatározott fajt tartalmazott.

Mivel azonban legalább 26 faj hibásan volt meghatározva, csupán 160 faj vehető fel mint törzse a jelen gyűjteménynek. Ezen ásványok két lejtős fedelű kettős szekrényben és nyolcz magas fali szekrényben voltak Naumannak régebbi rendszere szerint elég tanul-ságosan és csinosan kiállítva.

A hat év alatt, a mióta a gyűjtemény kezelése alatt áll, az ásványok száma és értéke tetemesen növekedett a következő úton:

Ajándékok útján	87 példány.
Vétel "	900 "
Csere "	51 "
Összesen	1038 "

a mint részletezve az évi jelentésben feltalálható.

Ily tetemes növekedés mellett két évvel ezelőtt a régi gyűjtemény átalakításához foghattunk s két évi munkálkodásunk eredményeként a következőket van szerencsém jelteni:

Először is helynyerés végett a régi gyűjteménynek nagyszámú, csekély ériékű vagy elromlott példányai, nemkülönben a sok felesleges duplette is kiválasztva, a beszerzett, gyönyörű és becses példányok által pótolva lettek; aztán a megtartásra érdemesnek talált összes példányok átnézetesen elrendeztettek és tudományosan leltározottattak. Ezeknek új leirő leltára két nagy kötetből áll s úgy van szerkesztve, hogy a később még beszerzendő ásványok hosszu ideig folytatólag és rendszeresen bevezetethessenek. Ezen leirő leltárba fölvetett ásványpéldányok száma most 2069, a jól meghatározott fajok száma pedig 271.

A gyűjtemények nemjei a következők:

1. Terminologiai gyűjtemény, a terem közepén két lejtős fedelű kettős szekrényben (melyek 1873-ban készültek) kiállítva, tanul-ságos kis alaku darabok.

2. Nagy rendszeres gyűjtemény Naumann rendszere szerint 11 nagy fali szekrényben (melyekből három 1876-ban készült), részben kiállítva, részben fiókokban, többnyire szép nagy alaku példányok.

3. Kis rendszeres gyűjtemény Dufresnoy rendszere szerint a terem közepén két lejtős fedelű kettős szekrényben kiállítva és fiókokban, kis alaku darabok.

A mi ezen ásványok becsértékét illeti, azt csak hozzávetőleg lehet meghatároznom egyelőre, a míg egy szakértőkből álló bizottság darabról darabra nem fogja meghatározni annak becsértékét. Ugyanis tekintettel a sok (153 db.) értékes arany stufára, továbbá a szintén nagyszámú díszpéldányokra, melyek az utolsó év-kben vétettek (átlag 5 frtjával dbja), nem becsülöm túl a gyűjteményt, ha a példányokat átlag 2 frtba számítom, a midőn aztan 6138 frt jönne ki, mint az ásványgyűjteménynek értéke mostani állapotjában s hozzászámítva a szekrények értékét is, kerek számban 7000 frtra becsülöm azt.

A mi a régi gyűjteményből kiküszöbölt darabokat illeti, azokból a következő hazai intézetek is kaptak kis gyűjteményeket ajándékban:

1. A helybeli ref. collegium	138 darabot.
2. A helybeli kath. főgymnasium	64 "
3. A helybeli r. k. leányiskola	130 "
4. A s.-szt.-györgyi székely Mikó-főtanoda	115 "
5. A sz.-udvarhelyi állami főreáltanoda	97 "
6. A sz.-udvarhelyi ref. collegium	75 "
7. A szászvárosi ref. collegium	63 "
8. A n.-váradai állami főreáltanoda	71 "
9. A Budapest-józsefvárosi főreáltanoda	69 "
10. A zilahi ref. collegium	83 "
összesen	910 "

Gyűjteményeink gyarapodását illetőleg a múlt évre vonatkozólag a következőket jelenthetem:

1. Ajándékozás útján befolytak:

Hoprich Frigyes úrtól: Equus primigenius alsó állkapcsa és zápfogai, és Bos sp. zápfogai — Székről;

Dr. Haller Károly egyet. tanár úrtól: opalizált fa, találatott saját háza talajában;

Spindler Péter úrtól: 1 db Ludwigit Moraviczáról, és 1 db. Kryolith Grönlandból;

Csengeri N. parajdi sóbányafőnök úrtól: 2 db. rostos piros kősó Parajdról;

Özv. Lakatos Jánosné úrnőtől: 5 db. csinos ásvány;

Torma Károly egyet. tanár úrtól: 1 db. gyönyörű nagy achatgéoda;

Dr. Békterék Ferencz orvos úrtól: 63 faj kővélet a bécsi medenczéből körülbelül 400 példányban;

ezekon kívül a kolozsvári műiparkiallításon kiállítva volt bányatermékekből is több értékes gyűjtemény és egyes ásvány, melyek azonban nincsenek még számbavéve és elrendezve.

2. Vásárlás útján:

1 db. gyönyörű, értékes aranystufa (kristályos lemez arany) Verespatakról, 35 frton;

2 db. kristályodott Nagygít, 2 db. Krenerit, Nagyágról, 9 frton;

1 pisét (5.1105 gr.) súlyu mosott arany Oláhpiánról 7 frton; vagy 3 kgr. súlyu ásványok az oláhpiáni aranymosásból 10 frt 60 kron.

3. Gyűjtés útján:

Dr. Herbich Ferencz őrsegéd úr Thoroczko vidékéről és az erdélyi Erczhegységből vagy 100 db. kőzetet és kővéletet hozott.

Kürthy Sándor tanársegéd úr a muzeum-egylet megbizásában a Vlegyásán és Sibó vidékén tett földtani kirándulásain 100 db. kövületet és kőzetet gyűjtött.

Jelentéstevő az erdélyi medence északnyugati részében folytatván földtani kutatásait, körül-belül 200 db. kőzetet és kövületet gyűjtött össze kirándulásában.

Ki kell emelnem még azon tényt is, hogy osztályunk a kolozsvári nőegylet által rendezett műipar és történelmi kiállításon egy válogatott kis gyűjtemény által volt képviselve, melyben Erdélynek a műiparban értékesíthető ásványai és kőzetei voltak összeállítva, s hogy ezen kis gyűjtemény magvát képezendi majd egy idővel osztályunk kebalében felállítandó technologiai ásvány- és kőzetgyűjteménynek, melyben egyelőre nem annyira az anyag, mint inkább a tér és hely hiányzik. Ki kell emelnem továbbá azt is, hogy dr. Herbach őrségéd úr az általa leirt székelyföldi ammoniteknek egy válogatott gyűjteményét a párisi világtárlat számára összeállítá.

Végül jelenthetem még, hogy a gyűjteményeinkben felhalmozott anyagnak tudományos feldolgozása is örvendetesen halad, dr. Herbach Ferenc őrségéd úr az erdélyi Érczhegység üledékes képződményeit, Kürthy Sándor tanársegéd úr a Vlegyásza és a szomszédos területek összes táachytos kőzeteit, Primics György oklev. tanárjelölt úr Erdélynek — gyűjteményünkben gazdagon képviselt melaphyrjeit, illetőleg diabasporphyritjeit, jelentéstevő pedig Erdélynek többféle új kőzet- és ásvány előfordulásait vizsgálta át behatóan; az ezekre vonatkozó jelentések részben megjelentek már, részben sajtó alatt vannak.

DR. KOCH ANTAL,

egyet. ny. r. tanár, mint az erd. muz.-egylet ásvány-földtani gyűjteményeinek főöre.

7. Növénytani jelentés.

Tisztelt Közgyűlés!

Egyes hazai botánikusok ezen évben is megemlékeztek a növénytani gyűjteményről.

Titius Pius egypár napig városunkban tartózkodván, több általa gyűjtött meghatározatlan algát determinált. Dr. Tauscher Gyula megyei főorvos Ercsiben skandináviai, francia, svájci és magyar; Kunszt János Losonczon nógrádmegyei növényeket küldöttek a herbarium számára. A nógrádmegyei növények lelhelyre nézve mind újjak gyűjteményünkre nézve; dr. Tauscher küldeményében pedig nem csekély azon fajok száma, melyek eddig herbariumunkban hiányoztak. Ezek a következők:

A.) Külföldiek: *Acer opulifolium* Vill. *Agropyrum obtusiusculum* Lange. *Alisma arcuatum* Michalet. *Avena vallesiaca* Boiss. Ca-

rex strigosa Hartm. Campanula tyrolensis Kern. Chara tholeyroiana Gand. Clematis bellojocensis Gand. C. odontophylla Gand. Dianthus graniticus Jord. Eriophorum russeolum Fries. Euphrasia divergens Jord. E. tholeyroiana Gand. Fritillaria pyrenaica L. Galeopsis elegans Bor. Genista Halleri Reyr. Gentiana serrata Guna. Holosecias scoticum Fries. Hieracium lapponicum Fries. H. virescens Sond. Lupinus pallens Gandog. Orchis cruenta Müll. Pedicularis flammea L. P. hirsuta L. Paziza Pithya Pers. Senecio adscendens Gand. Stellaria humifusa Rothb. Suffrenia filiformis Bell. Viola hirta-alba Gren. Godr. Wahlbergella affinis Fries.

B.) Magyar honiak: Achillea Neilreichii Kerner Csepelsz. Androsace Tauscheri Gand. Kutjavár. Astragalus pubiflorus DC. Tököl. Centaurea Tauscheri Kerner Csepelsz. Cotoneaster orientalis Kerner Érd. Crataegus Tauscheri Gandoger Csép. Crypsis Tauscheri Gand. Ivancsa. Dianthus Símkovicsii (D. laciniato-silvestris) Sig. Ujfalu. Edrajanthus croaticus Kerner Fiume. Erysiphe lamprocarpa Lév. a Leonurus Cordiaca levelein Sig. Ujfalu. Erythraea albiflora Kit. Ercsi. Gloeospora Gymnocladi Rabenh. a Gymnocladus sulphureus levelein Ercsi. Nepeta parviflora MB. Perenospora nivea de Bauj a Conium maculatum levelein Sig. Ujfalu.

Ezen becses és némileg fontos gyarapodásokon kívül buzgó fő-kertészem Walz Lajos ezen évben is több, igen szép példányt gyűjtött Kolozsvár vidékén a herbarium számára.

A múlt évi jelentésem sz rint a muzeumi növénytár állott 7,562 faj- és 56.437 példányból, ezen évben 7,606 fajt és 58.086 példányt bírnk.

A folyó munkák ezen időszakban is rendez n végezettek, az új szerzemények Farkas Kálmán egyetemi növényteni szolgál által megmérgeztettek és csinosan felragasztat ak.

Dr. Kánitz Agost, m. k.

m. k. e. r. uy. t.,

mint erd muz növényt. osztályának főre.

A muzeum-egylet gyűjteményei számára f év mázezius havában beérkezett adományok:

I. Könyvekben: A kolozsvári orvos-term.-tud. társulattól „Értesítő“ 1877. évre. Kolozsvár, 1877. — A békésmegyei társulattól, „Évkönyve“ 3. köt. B-Gyula, 1878. — A „Ker. Magvető“ szerkesztőségétől, „Ker. Magvető“ XIII. évf. 1 füz. Kolozsvár, 1878. — A m.-vásárhelyi ref. főtanoda nyomdájától 4 nyomtatvány.

II. Régiségek: Vásárlás 1 db. ezüst torques és 3 db. ezüst lábujjgyűrű Szamosujvár-Némethiből.

Ny. Stein J. m. Kir. egyet. nyomd. az ev. Ref. főtanoda bet. kolozsvár

 Jelen számunkkal szétküldjük az évkönyv II. köt. VIII. füzetét.